

ПЕРИФРАСТИЧНИ ИЗРАЗИ СА ГЛАГОЛИМА *ДАТИ/ДОБИТИ* У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У МАЂАРСКОМ ЈЕЗИКУ¹

У овом раду пажња се посвећује једном мањем сегменту перифрастичних израза са глаголима *дати/ад* и *добити/кар*, функционално употребљеним. Циљ је да се утврде инвентар и особености номиналног дела с којим се удружују у српском и мађарском језику. Почетна хипотеза јесте да постоје одређена формална и семантичка подударња у конституисању посматраних структура, али и одступања. Истражују се семантичке везе међу елементима два језика, као и сличности, односно разлике у формалној манифестацији. Грађу за истраживање чине примери забележени у литератури и речницима српског језика. Утврђује се да ли су наведене језичке појаве више изражене у једном језику или су подједнако експлицитне, и колико се начин њиховог изражавања подудара. Будући да до сада овакво истраживање није спроведено контрастивно у посматраним језицима, очекује се да може дати допринос преводачкој и наставној пракси.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: контрастивна анализа, перифрастични изрази, српски језик, мађарски језик

1. Увод

Ширење аналитичких структура у многим модерним европским језицима сматра се универзалним феноменом. Као што је последњих година актуелна њихова унутарјезичка анализа, посебан изазов представља и њихово контрастивно истраживање.

Српски и мађарски језик су и структурно и генеалогски сасвим различити језици. Разлике се манифестују на свим језичким нивоима. Ипак, њихов миленијумски суживот на просторима Панонске низије доводи и до одређених сличности које се преко културних, историјских и социјалних веза манифестују и у оба језика.

¹ Овај рад представља један део мастерског рада одбрањеног на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду 2024. године под менторством проф. др Душанке Звекић-Душановић.

1.1. Циљ истраживања

Циљ овог истраживања јесте утврђивање сличности и разлика између српског и мађарског језика на примерима перифрастичних израза са глаголима *дати/ад* и *добити/кар*. Полазни језик у истраживању је српски језик. Испитивањем овог малог сегмента глаголских перифраза идентификоваће се подударности и разлике између ових чврстих спојева на формалном и семантичком нивоу.

1.2. Методологија истраживања

Након приказа дефинисања појма перифрастичних конструкција понуђених у србистичкој и хунгаролошкој литератури (2), а у функцији идентификације декомпонованих структура као универзалног језичког феномена (као и односа према овим структурама), следи приказ перифрастичних конструкција са глаголима *дати/ад* и *добити/кар* у српском и мађарском језику, као и њихова класификација (Ивановић 2017). У одељку (3) представљен је кључни део рада – ексцерпиран и класификован корпус се компаративно-контрастивно анализира, описују се формалне и значењске карактеристике номиналног и вербалног дела и уочавају се сличности и разлике уз сагледавање њиховог понашања на семантичком плану. Све перифразе и устаљене спојеве из корпуса превео је аутор помоћу речника (Burzan, Kacziba 2016), упоредио са перифразама из електронске базе података мађарских глагола с допунама *Mazsola – a magyar igei bővítmenyszerkezet vizsgálata*, а затим проверили и кориговали информатори (изворни говорници, професори мађарског језика, који су билингвални). Овоме следе закључци (4) који могу представљати смернице за даља истраживања глаголских перифраза - сагледавање ових спојева у различитим језицима да би се дефинисале опште законитости њиховог структурирања и функционисања, али и њихова адекватна лексикографска обрада и проналажење ваљаног начина за учење (усвајање) чврстих спојева у страном/нематерњем језику.

1.3. Корпус

Корпус за анализу ексцерпиран је првенствено из литературе. Полазну грађу чине примери наведени у *Граматници српског језика за странце* (Mrazović 2009). Корпус је проширен примерима из литературе и речника (РМС 2011, Ивановић 2017 и Тодоровић 2022).² У грађу су ушли сви облици перифрастичних конструкција са глаголима *дати* и *добити* – како облици декомпонованог предиката који се могу изразити једнолексемским

² У корпус су ушли сви примери које је аутор пронашао у овим изворима.

глаголом (*дати савет* = саветовати), тако и перифрастични изрази који немају свој једнолексемски облик или се са њим семантички не подударају (*дати ноту*; *дати ослонац*), као и облици са рефлексивном формом глагола *дати* (*дати се у мисли*). У самој анализи рашчлањују се два термина: под појмом *перифрастични глаголи*³ сматраће се конструкције које имају свој синонимни/комутабилни једнолексемски глагол, док се за конструкције које немају и једнолексемски облик, као и конструкције са рефлексивном формом глагола користи термин перифразе. Прикупљање грађе за ову анализу свакако је показало да су, како Тополињска наводи, спојеви функционалних глагола са номинализованим изразима непредвидљиви феномен и спадају у идиосинкратичне особине језика (Тополињска 1982:36). Сакупљену грађу чини укупно 128 перифрастичних конструкција са глаголом *дати* и 68 са глаголом *добити*.

2. Преглед литературе

Србистичка литература веома је богата радовима који се тичу перифрастичних конструкција и сагледава феномен двочланих структура из многих углова.

2.1. Перифрастични изрази у српском језику

Ширење аналитичких структура у многим модерним европским језицима сматра се универзалним феноменом. Изучава се у појединачним језицима, али све више и контрастивно. У србистичкој литератури поред термина *перифрастични изрази* (назив који стоји и у наслову овог рада) срећу се и термини *декомпоновани предикат* (Радовановић 1977), *перифрастични предикатски изрази* (Тополињска 1982), *декомпоновани глагол* (Танасић 1995), *глаголска перифраза* (Мразовић 2009).

У српском језику Радовановић (1977) први је приступио сагледавању и дефинисању ове појаве коју је именовао као *декомпоновани предикат* описавши и утврдивши неке његове специфичности. Према његовом мишљењу декомпоновани предикат представља посебну врсту двочлане реченичне јединице састављене од вербалне и номиналне компоненте, а синонимне, па и узајамно заменљиве са семантички еквивалентним једночланим предикатом.

³ *Перифрастични* (не *перифрастички*) зато што подразумева описни, а не граматикализовани облик; *глагол* (не *предикат*) зато што се односи на сваки глагол (не само онај у функцији предиката). *Перифрастични глагол* је само део/подскуп *перифразе*.

Према Тополињској (1982: 36) „перифрастични предикатски израз је вербална формализација предиката чије је право језгро смештено у одговарајућој именици”. Она наводи да именица носи тежину предикације, а глагол исказује граматичке категоријалне информације (време, начин, вид идр.) и уноси разноврсне модификације у предикатско-аргументску структуру. Иако је карактер модификација углавном исти у свим језицима, сматра да је инвентар синсемантичких глагола и глагола и номинализованих израза непредвидив феномен.

Према Милки Ивић (1988) околности које погодују предикатској декомпозицији, како у нашем, тако и у многим другим језицима, свакако треба тражити у општим номинализационим процесима у језицима, без обзира на меру њихових структуралних или генетичких разлика или сличности. Својом аналитичком реализацијом, тј. разлагањем на два конституента, овакве синтаксичке конструкције посебно погодују одређеним функционалним стиловима језичког стандарда (правног, научног, административног, публицистичког, политичког и сл.) и добијају институционализован карактер (док људи у свакодневном животу *закључују, предлажу, друштвена тела подносе предлог, доносе закључак*). Закључује да декомпоновани предикат није ни боље ни горе граматичко решење од недекомпонованог, већ средство које употребљено на примерен начин служи задовољавању људске потребе за разноликом презентацијом предикатске садржине.

Павица Мразовић (Mrazović 2009) наводи више функција које глаголске перифразе могу да остваре у комуникацији. Сматра да су веома погодна решења код избегавања понављања истог глагола, као и код попуњавања лексичких празнина у глаголском систему језика када не постоји одговарајући глагол за изражавање одређених садржаја (*показивати интенцију, вршити трансакцију*). Важније од ових су могућности изражавања начина вршења радње, пре свега каузативности, која се одговарајућим перфективним или имперфективним глаголом не може увек изразити (*доћи до изражаја, извршити избор, ставити у покрет, подвргнути анализи, узети у обзир...*). Глаголске перифразе имају карактер модела према којем се у језику могу градити увек нови спојеви.

Савремена србистичка лингвистика вешто усмерава анализу и употребу перифрастичних израза као колокација у настави српског као страног језика (Дражић – Ајдановић 2019), српског језика као нематерњег (Zvekić-Dušanović 2023), као и контрастивних анализа са другим језицима (Тополињска 1982; Ајдановић – Квока 2021).

2.2. Перифрастичне конструкције у мађарском језику (A funkcióigés szerkezetek)

Хунгаролошка литература не обилује толико радовима из ове области као што је то случај у србистичкој литератури. Разлог томе свакако лежи у односу према аналитичким структурама којима се мађарски језик, који тежи синтетизму, дуго опирао. Перифрастичне конструкције дуго су носиле негативну конотацију (Dobos 2007). Савремени лингвисти (Lanstyák 2020) заузимају мекши став према перифрастичним конструкцијама. Сагледавањем ових структура из другог угла полако отварају могућности за анализу ових конструкција, чија употреба постаје неопходна.

Слично као и у српском језику, перифрастични изрази у мађарском језику представљају двочлану зависну конструкцију у којој су синтаксичке и семантичке улоге подељене, односно функције су поларизоване: док је морфо-синтаксички носилац перифрастичног израза вербални део, семантичку улогу носи њена номинална компонента (нпр. *segítségét nyújt/nyújtani помоћ, döntést hoz/донети одлуку, választ ad/dam одговор* итд.). Термин *funkcióige* прва је формулисала Борбала Кеслер (Keszler 1992: 131–134, према Dobos 2007: 25), а писани извори наводе употребу ових конструкција још од XVII века.

Чила Добош помиње да су се у стручној литератури још у XIX веку перифрастични изрази појавили као проблем, и термин који је тада био у употреби *terpeszkedő kifejezések* (проширени изрази) и данас је актуелан (Dobos 2007). Перифрастичне конструкције дуго су носиле негативну конотацију; сматрало се да непотребним описивањем и ублажавањем вербалног дела говор и писање постају шаблонски. Према њеним речима, у лингвистичкој литератури XX века (*A Magyar Nyelvőr*, Parlagi 1907: 314–316; Simonyi 1915: 437, према Dobos 2007: 25) сматрано је да перифрастичне конструкције често доводе до погрешног разумевања исказа, двосмислене су и збуњују, а изнад свега нису у духу мађарског језика, чији стил квари.

Савремени лингвисти који се баве перифрастичним конструкцијама, попут Иштвана Ланшћака [Lanstyák István], нису толико оштри према перифрастичним конструкцијама. Добош (Dobos 2007) сматра да је главни разлог мекшег става њихова перцепција из другог угла која подразумева повезивање и груписање одређених речи које представљају граматичку специфичност у једну нову структуру, као и употребу тих структура у одређеним језичким стилевима (најчешће правном).

Такође, утврђено је да се често перифрастични изрази и њихови синонимни глаголи семантички не подударају, тако да се њихова употреба показала не само правилном већ и нужном (Dobos 2007: 26–27).

Два члана у перифрастичним изразима понашају се као регенси рекција (Dobos 2007: 27). Рекције су допуне које у правом смислу допуњују значење основног члана који се зове регенс. Рекција врши синтаксичку и семантичку функцију коју му одређује регенс.⁴ Свако повезивање лексема ствара одређену семантичку јединицу. Може се уочити и одређени однос између процеса десемантизације глагола и његовог семантичког утицаја на допуне – што је глагол ближи потпуној десемантизацији, то је лексичко-семантичка скала допуна шира.

Добош, позивајући се на Андраша Комлошија (Komlosy 1992 prema DObos 2007: 32), закључује да се перифрастични предикати у мађарском језику понашају као комплексни регенси (*komplex régens*), односно регенси који се састоје од више компонената отварајући место за нове рекције, нпр. најчешће у форми придева: *vallomás – hamis vallomás – hamis vallomást tesz* (исказ/лажни исказ/дати лажни исказ).

Док се у неким примерима одређене глаголске лексеме семантички подударају са одговарајућим перифрастичним изразом (*A bíróság gondos vizsgálat alapján hoz döntést arról, hogy... A bíróság gondos vizsgálat alapján dönt arról, hogy.../Суд на основу темељне истраге доноси одлуку о томе да.../Суд на основу темељне истраге одлучује о томе да...),* чешћи је случај да се перифрастични предикат и синонимна глаголска лексема семантички у потпуности не подударају и тада се рекција употребљава у различитим падежним облицима (*bejelentést tesza bűncselekményről/bejelentí a bűncselekményt/nod-neti/подносити пријаву за кривично дело/пријавити кривично дело*).⁵

Добош констатује да ни језички, ни логички аспекти не подржавају став да се уместо краћих, синтетичких облика употребљавају дужи, аналитички; ипак, разлике у перифрастичном изразу и рекцији његовог синонимичног глагола у многим случајевима чине оправданим употребу перифрастичних конструкција.

Иштван Ланшћак перифрастичне изразе и њихове еквивалентне глаголе сврстава у неколико група (Lanstyák 2020: 80). У прву групу спадају перифрастични изрази и њихови синонимни глаголи чије је денотативно значење скоро идентично и који су настали из потребе да се осим свакодневне монотоне језичке форме употребљавају и стилски формалнији синоними (*kritikával illet: kritizál, damu критику: критиковати*). У другу групу сврстава оне перифрастичне изразе који експлицирају значење тог изрази, које би исказано обичним глаголом било тек имплицитно присутно, односно, чија би пуна

⁴ Е. Андрић разликује обавезну и факултативну рекцију; у случају перифрастичних изрази рекција свакако мора да буде обавезна, што значи да не може да изостане јер би се нарушила структура рекције (Andrić 2008:24).

⁵ Рекција у мађарском језику употребљена је у делативу са наставком *-ról*, док одговарајући пример у српском језику има рекцију у акузативу са предлогом *за*.

семантика захтевала другачији контекст (нпр. *halál beáll: meghal, наступна смрт: умрети*).

Трећа и четврта група садрже изразе који исказују вредносну конотацију, тј. повезују се са именицама које имају позитивно или негативно значење (*védelmet/bizalmat/előnyt élvez, büntetést/eltiltást/kizárást/pusztulást von maga után; ужива заштиту/поверење/предност, повлачи за собом казну/забрану/искључење/постои*), односно изразе чији се синтетични глагол и аналитички перифрастични израз скоро или у потпуности подударају (*növekedést ér el.növekszik +teljesítmény +már említettpozitív megítélés/доцтући пораст: рачти + постигнуће + већ поменути позитиван суд*).

У петој групи су изрази који имају метафоричко, пренесено значење (*pillantást vet/бацити поглед, tyúkszemére lép/стати на жуљ*).

2.3. Сумирање литературе о перифрастичним изразима у српском и мађарском језику

Повлачећи паралелу између положаја перифрастичних израза у српској и мађарској лингвистици, можемо уочити одређене разлике. Како наводи Јелена Ајдановић (2021) у србистичкој литератури ова категорија помно је обрађена како са синхронијско-дијахронијског, тако и из теоријско-прагматичког аспекта. У радовима су нуђена одређења овог феномена, описивана природа њихових конститутивних елемената, уочавани разлози за њихову употребу (Радовановић 1977; Ивић 1988; Керкез 1997; Керкез 1998; Пипер 1999; Лазић-Коњик 2006; Штрбац 2010, према Ајдановић 2021: 186; Алановић 2013 и други); описиван и поређен је инвентар модела перифрастичних структура из ранијих фаза развоја српског језика са ситуацијом у савременом српском језику (Ивић 1987; Петровић 1988; Бјелаковић 2007; Војновић 2007, према Ајдановић 2021: 186).

У мађарској лингвистици перифрастичне конструкције су често и дуго биле мета критике општег лингвистичког мњења. Добош (Dobos 2007) наводи да је у XX веку на страницама лингвистичког часописа *Magyar Nyelvőr* критика била немилосрдна подстичући ‘хајку за истребљење’ и тражећи уклањање перифрастичних израза из језичке употребе (Parlagi 1907: 314–316; Simonyi 1915: 437; Prohászka 1956: 192–193, према Dobos 2007: 25). Тек савремена лингвистика посвећује пажњу овим конструкцијама и даје могућност избора између перифрастичних израза и синонимних глагола у датој ситуацији по језичком осећају говорника (Dobos 2007; Lanstyák 2019; Lanstyák 2020).

2.4. Перифрастични изрази са глаголима *дати/добити* у српском језику па Глаголи *дати* и *добити* спадају у групу функционалних глагола. Павица Мразовић уочава три основна морфо-синтаксичка модела:

1. Функционални глагол + именица у акузативу (*дати/добити благослов, одговор, отказ...*)
2. Функционални глагол + именица у акузативу/локативу са предлогом *на* (*дати/добити на чување, обраду; дати на знање, добити на значају*)
3. Функционални глагол + именица у акузативу са предлогом *у* (*дати/добити у обраду, задатак, закуп, посед*).

Док глаголи *дати/добити* са предлозима *у/на* имају мањи, ограничени спектар спојева, перифразе са именицом у номиналном делу (без предлога) су многобројне. Глагол *дати* има функцију да означи активан каузативни процес, односно, њиме се истиче проузроковање неке радње, за разлику од глагола *добити*, који изражава пасивни процес.

Према Алановићу (2011: 44), семантика глаголских перифраза са глаголом давања у најширем смислу огледа се у функцији каузативног оператора, при чему се начелно могу разликовати два типа конструкција – трансформативне и манипулативне. Каузативно-манипулативни глаголи могу се изразити и глаголским перифразама с глаголима *дати* и одговарајућом именицом. Семантички садржај глагола омогућавања може се исказати перифразом типа *дати могућност*, а глагола асистенције *дати допринос/помоћ/подришку*. Значење ‘пренети информацију’ може бити и сам циљ каузације, што је типично за глаголе обавештавања: *дати информацију/исказ/одговор*. Глагол *дати* може се појавити и у перифразама које се сврставају у каузативне конструкције трансформативног типа (Исто: 46), када ефекат каузације није покретање на деловање, већ интервенција у физичкој сфери објекта каузације, при чему овај функционални глагол допуњују резултативне именице типа *пољубац, ударац, чврга, шамар* и сл.

Иако се неки глаголи и одговарајуће перифразе појављују базично у комуникативном значењу, основни циљ каузације не мора бити само преношење информације, већ стварање услова за деловање објекта каузације, што је типично за директивне глаголе и одговарајуће перифразе типа *дати благослов/дозволу/наредбу/пуномоћ* (Алановић 2013: 205). Читав низ глаголских перифраза са глаголима *дати* може се сврстати у стимулативне конструкције: *дати гаранцију/глас/обећање/савети* сл., чији циљ каузације није пренос информације, већ је то само средство за подстицање лица као објекта каузације на деловање (Исто).

У зависности од лексичко-семантичких обележја именица с којима се глагол *дати* повезује, као и од начина на који ови спојеви означавају глагол-

ску радњу, може се учити неколико типова перифраза са наведеним глаголима (Ивановић 2017: 128).

Према Ивановићу прву групу чине аналитичке конструкције, односно глаголско-именичке синтагме у којима је заступљено тзв. декомпоновање, тј. разлагање једне глаголске лексеме на глагол непотпуне семантике и именицу која је у непосредној творбеној и семантичкој вези с лексемом која се разлаже. Овом поступку веома су подложни глаголи чија семантика упућује на ситуацију у којој постоји извесна релација међу учесницима, односно примери из групе комуникативних глагола (*да(ва)ти* + *благослов, дозволу, изјаву, коментар, обавештење, одговор, савет*), као и глаголи са иницијативном или каузативном компонентом свом семантичком садржају, па тако настају перифразе: *дати* + *подстицај, могућност, помоћ, име, амнестију* = *подстаћи, омогућити, помоћи, именовати, амнестирати*.

Други тип перифраза, према Ивановићу, представљају спојеви с рефлексивном формом датог глагола и предлошким агузативом, настали као резултат декомпоновања одговарајуће лексеме с циљем да се истакне интензитет глаголске радње: *дати се* + *у мисли, у бригу, у маштање, у разговор, у бекство, на посао, на науке, на политику*. Ове јединице углавном немају једнолексемске еквиваленте јер обележавају специфичан семантички садржај са доминантном семом која упућује на почетак глаголске радње с појачавањем њеног интензитета, чему посебно доприноси рефлексивна форма глагола (Ивановић 2017: 130).

У трећи тип сврстава перифрастичне конструкције којима се именују радње за чије именовање не постоји одговарајућа једнолексемска јединица (многе од њих ступају у конверзни однос с перифразама које конституише глагол *добити*: *дати отказ* – *добити отказ, дати прилику* – *добити прилику* (Ивановић 2017: 131).

У четврту групу Ивановић издваја перифразе у најужем смислу, односно конструкције у којима ниједан од чланова не упућује непосредно на лексичко значење које преноси, већ то чини описно (*дати реч* = обећати, заклети се).⁶

Ивановић закључује да употреба перифрастичног предиката са глаголима *дати* може допринети већој информативности и перцепцији поруке која се њиме преноси. Непостојање одговарајуће диференцијалне семе која би значење обележила у погледу начина на који се радња давања остварује указује на неспецификованост семантичког садржаја ових глагола. Управо то обезбеђује широк колокациони опсег и истовремено постепено изблеђивање

⁶ Примери који припадају четвртој групи перифраза, према Ивановићу, нису обрађени у овом раду и биће предмет одвојене анализе.

лексичке семантике, чиме постаје само ознака за категорију релације, усмерености и управљености (Ивановић 2017: 135).

2.5. Перифрастични изрази са глаголима *ad/kap* у мађарском језику

У перифрастичним изразима у мађарском језику ствара се изузетно тесна веза између глагола и именске речи са којом се формира перифраза. Због тога је важно узети у обзир са којим елементима се могу комбиновати анализирани глаголи.

У мађарској лингвистичкој литератури анализу са глаголом *дати* радила је Ева Хренек (Hrenek 2017) и на основу ексцерпираниог корпуса издвојила 39 номиналних елемената које се комбинују са глаголом *дати* и чине перифразе.

Семантичком анализом утврђено је да се највећи број номиналних елемената односи на одређену врсту вербалне експресије, односно преношења информација (попут глагола обавештавања у српском језику): *magyarázatot ad = дати објашњење*, *tanácsot ad = дати савет*, *választ ad = дати одговор*, *információt ad = дати информацију*. У овим примерима коришћење глагола *дати* семантички је мотивисано чињеницом да агенс поседује информацију или садржај, који жели да подели са другима.

Слично перифразама у српском језику којима се исказује деловање објекта каузације уз коришћење директивних глагола, и у мађарском језику постоји група израза којима се исказује хијерархијски однос међу агенсима, где се испољава супериорнији однос оног учесника који *даје наредбу, дозволу, допринос*, нпр. *engedélyt ad = дати дозволу*, *parancsot ad = дати наредбу*, *hozzájárulást ad = дати допринос*. Попут стимулативних конструкција у српском језику, перифрастични изрази који исказују позитивну намеру (нпр. помоћ, подршку) такође се наглашавају глаголом *ad*: *segítségét ad = дати помоћ*, *támogatást ad = дати подршку*, *enyhítést ad = дати олакшање*, *megnyugvást ad = дати мир, спокој*.

Перифрастични изрази са датим глаголима у мађарском језику су пре свега занимљиви из аспекта поређења синтетичких и аналитичких форми исказа, а уочено је да се у одређеним ситуацијама перифраза чешће употребљава у односу на синонимни глагол.

3. Анализа грађе

Перифразе са глаголом *дати (давати) /ad* и *добити (добивати) /kap*⁷ представљају обиман корпус у оба језика. У зависности од лексичко-семантичких обележја именица с којима се дати глаголи повезују, од начина на који ови спојеви означавају одређену глаголску радњу, формирају граматичке еквиваленте, односно семантичке везе међу елементима два језика, као и сличности, тј. разлике на формалном нивоу, а у циљу конкретније, садржајније и свеобухватније компаративно-контрастивне анализе, сврстаћемо их у неколико типова.

На основу приказане литературе у контрастивној анализи перифраза са глаголима дати/добити у српском и мађарском језику користићемо наведени модел класификације који је формулисао Ивановић (2017) у свом раду.

3.1. Перифрастични изрази са глаголима *дати* у српском и *ad* у мађарском језику

3.1.1. Први тип перифрастичних изрази са глаголом дати

У први тип перифраза убрајају се аналитичке конструкције – глаголско-именичке синтагме у којима је заступљено тзв. декомпоновање, односно разлагање једне глаголске лексеме на глагол непотпуне семантике и именицу која је у непосредној творбеној и семантичкој вези с лексемом која се разлаже.

3.1.1.1. Перифрастични изразиса глаголом *дати* и њихови формално и семантички подударни еквиваленти у мађарском језику

Поступку декомпоновања веома су подложни глаголи чија семантика упућује на ситуацију у којој постоји извесна релација међу учесницима, а она се своди на усмереност глаголске радње од једног учесника ка другом. Еквиваленти у мађарском језику су именице у акузативу са падежним наставком *-t* и глагол *ad*.

⁷ У раду се користи како перфективан глагол *дати* који захтева именицу у сингулару (*Он ми је дао знак руком*), тако и имперфективни глагол *давати*, који захтева глагол у плуралу (*Он још даје знаке живота*). (Mrazović 2009: 218). Иако се мађарски и српски језик умногоме разликују када је у питању исказивање глаголског вида/аспекта (Звекић-Душановић 2021: 169), у овом раду неће бити анализирана аспекатска својства перифрастичних изрази.

Табела 1: Перифрастични изрази са глаголом *дати* и њихови формално и семантички подударни еквиваленти у мађарском језику

српски језик	мађарски еквивалент
<i>дати дозволу (дозволити)</i>	<i>engedélyt ad (enged/megenged)</i>
<i>дати пристанак (пристати)</i>	<i>beleegyezést ad (beleegyez)</i>
<i>дати наредбу/заповест</i> <i>(наредити, заповедати)</i>	<i>parancsot ad (parancsol)</i>
<i>дати одговор (одговорити)</i>	<i>választ ad (válaszol)</i>
<i>дати изјашњење (изјаснити се)</i>	<i>nyilatkozatot ad (nyilatkozik)</i>
<i>дати благослов (благословити)</i>	<i>áldást ad, áldását adja rá (megáld)</i>
<i>дати налог (наложити)</i>	<i>megbízást/parancsot ad (megbíz)</i>
<i>дати обавештење (обавестити)</i>	<i>értésítést ad (értesít)</i>
<i>дати објашњење (објаснити)</i>	<i>magyarázatot ad (elmagyaráz)</i>
<i>дати одобрење (одобрити)</i>	<i>jóváhagyást ad (jóváhagy)</i>
<i>дати оцену (оценити)</i>	<i>osztályozatot ad (osztályoz, leosztályoz)</i>
<i>дати предлог (предложити)</i>	<i>javaslatot ad (javasol)</i>
<i>дати савет (саветовати)</i>	<i>tanácsot ad (tanácsol)</i>
<i>дати сагласност (сагласити се)</i>	<i>beleegyezést ad (beleegyez)</i>
<i>дати саопштење (саопштити)</i>	<i>közleményt ad ki (közöl)</i>
<i>дати глас (гласати)</i>	<i>szavazatot ad (szavaz)</i>
<i>дати подстицај (подстаћи)</i>	<i>ösztönzést ad (ösztönöz)</i>
<i>дати љубав (љубити, волети)</i>	<i>szeretetet, szerelmet ad (szeret)</i>
<i>дати могућност (омогућити)</i>	<i>lehetőséget ad (lehetővé tesz)</i>
<i>дати помоћ (помоћи)</i>	<i>segítséget ad (segít)</i>
<i>дати име (именовати)</i>	<i>nevet ad (megnevez)</i>
<i>дати илустрацију (илустровати)</i>	<i>ábrát ad (ábrázol)</i>
<i>дати гаранцију (гарантовати)</i>	<i>garanciát ad (garantál)</i>
<i>дати информацију (информисати)</i>	<i>tájékoztatást ad (tájékoztat)</i>
<i>дати лиценцу (лиценцирати)</i>	<i>jogosultságot ad</i>
<i>дати облик (обликовати)</i>	<i>formát ad (formál)</i>
<i>дати образложење (образложити)</i>	<i>magyarázatot ad (magyaráz)</i>
<i>дати опомену (опоменути)</i>	<i>intőt/figyelmeztetést ad (int, figyelmeztet)</i>
<i>дати овлашћење (овластити)</i>	<i>felhatalmazást ad (felhatalmaz)</i>
<i>дати опис (описати)</i>	<i>leírást ad (leír)</i>
<i>дати оправдање (оправдати)</i>	<i>igazolást ad (igazol)</i>
<i>дати понуду (понудити)</i>	<i>ajánlatot ad (ajánl)</i>
<i>дати потврду (потврдити)</i>	<i>tanúsítást/bizonylatot ad (tanúsít, bizonyít)</i>
<i>дати похвалу (похвалити)</i>	<i>dicséretet ad (megdicsér)</i>
<i>дати пуномоћ (опуномоћити)</i>	<i>felhatalmazást ad (felhatalmaz)</i>
<i>дати снагу (оснажити)</i>	<i>erőt ad</i>
<i>дати задатак (задати)</i>	<i>feladatot ad (felad)</i>
<i>дати задужење (задужити)</i>	<i>kötelezettséget, köteleességet ad (kötelez)</i>
<i>дати зајам (позајмити)</i>	<i>kölcsönt ad (kölcsönöz)</i>

Перифраза *дати благослов* у мађарском језику исказује се обликом *áldást ad (megáld)* и углавном се односи на благослов који даје свештеник, док се благослов који нпр. родитељи дају деци или за почетак неког посла, исказује присвојним обликом *áldását adja rá (дати му/јој свој благослов)*. Превод перифразе *дати облик* је *formát ad*, међутим, у мађарском језику постоји и обрнута конструкција *adja a formáját*, што значи *бити у форми* (са значењем *бити у одређеној врсти расположења*).

Анализирајући табелу примећује се да две перифразе у мађарском језику немају адекватан једнолексемски еквивалент. То су *дати лиценцу* = *jogosultságot ad* и *дати снагу* = *erőt ad*. Ова чињеница је посебно интересантна управо због карактеристике мађарског језика да претежно тежи синтетичном, а не аналитичком изражавању.

Како у српском, тако и у мађарском језику у многим примерима перифрастични предикат је синониман (па и комутабилан) са семантички еквивалентним једночланим предикатом, односно побројане глаголске перифразе махом имају своје једнолексемске еквиваленте, који преносе исти концепт.

3.1.1.2. Перифрастични изразиса глаголом *дати* са једнолексемским глаголом у мађарским еквивалентима

Постоје перифразе које у мађарском језику предност дају једнолексемском глаголу; облик са номиналном и вербалном компонентом није у духу мађарског језика, који се дуго опирао формирању аналитичких конструкција:

Табела 2: Перифрастични изразиса глаголом *дати* са једнолексемским глаголом у мађарским еквивалентима

српски језик	мађарски еквивалент
<i>дати анализу (анализирати)</i>	<i>elemez</i>
<i>дати допринос (доприносити)</i>	<i>hozzájáru (hozzájárulását adja vmihez)</i>
<i>дати мотивацију (мотивисати)</i>	<i>motivál</i>
<i>дати подстрек/стимуланс</i> <i>(подстаћи/стимулисати)</i>	<i>ösztönöz (ösztönzést ad vminek)</i>
<i>дати прогнозу (прогноzirати)</i>	<i>előrejelez (előrejelzést ad)</i>
<i>дати процену (проценити)</i>	<i>felbecsül, felmér</i>
<i>дати сугестију (сугерисати)</i>	<i>sugall</i>

Као што можемо приметити у горенаведеним примерима, перифрастични израз мало шта мења у односу на синониман једнолексемски глагол, односно перифраза и одговарајући глагол имају исто или слично денотативно значење. Ипак, битно је њихово стилско и прагматичко разликовање. Услед истоветног денотативног значења, ствара се потреба да, поред свакодневних,

једноставних стилских форми, настану нове форме синонима које су прикладне за стилско уобличавање текста (Lanstyák 2019: 80).⁸

3.1.1.3. Перифрастични изрази са глаголом *дати* са различитим вербалним конституентом у мађарским еквивалентима

Уочава се да се перифразе у првој групи у највећој мери, како семантички, тако и формално, поклапају, односно да носе исто значење и преводе се истом лексиком. Међутим, извесне перифразе са глаголом *дати* на српском језику реализују се у мађарском језику другим глаголом (*részesít* = *доделити*, *tesz* = *ставити*, *стављати*, *állít fel* = *постављати*, *nyújt* = *пружати*, *von le* = *извлачити*, *изводити*):

Табела 3: Перифрастични изрази са глаголом *дати* са различитим вербалним конституентом у мађарским еквивалентима

српски језик	мађарски еквивалент
<i>дати амнестију (амнестирати)</i>	<i>kegyelemben részesít/megkegyelmez</i>
<i>дати завет (заветовати се)</i>	<i>fogadalmat tesz/megfogad</i>
<i>дати примедбу (опаску, напомену, коментар)</i>	<i>megjegyzést tesz/megjegyez</i>
<i>дати дијагнозу (дијагностикује)</i>	<i>diagnózist állít fel/diagnosztizál</i>
<i>дати надокнаду (надокнадити)</i>	<i>kártérítést nyújt/kártérít</i>
<i>дати обећање (обећати)</i>	<i>ígéretet tesz/igér</i>
<i>дати подрику (подржати)</i>	<i>támogatást nyújt/támogat</i>
<i>дати закључак (закључити)</i>	<i>következtetést von le/következtet</i>
<i>дати иницијативу (иницирати)</i>	<i>kezdeményezést terjeszt elő/kezdeményez</i>

3.1.2. Други тип перифраза са глаголом *дати*

Други тип перифраза представљају спојени са рефлексивном формом глагола и предлошким акузативом, настали као резултат декомпоновања одговарајуће лексеме с циљем да се нагласи почетак глаголске радње с појачавањем њеног интензитета, чему посебно доприноси рефлексивна форма глагола. Многе од њих немају једнолексемске еквиваленте и у мањој мери су заступљене у публицистичком стилу:

⁸ Мађарски језик тежи вербизму, пуризму и синтетизму (Lanstyák 2019) те потреба за стварањем аналитичких структура није толико изражена.

Табела 4: Перифразе са глаголом *дати*са рефлексивном формом глагола и предлошким акузативом и мађарски еквиваленти

српски језик	мађарски еквивалент
<i>дати се у предсказивање</i>	<i>jóslásba bocsátkozik</i>
<i>дати се у бригу</i>	<i>gondba merül</i>
<i>дати се у маштање</i>	<i>ábrándozásba merül</i>
<i>дати се у разговор</i>	<i>beszélgetésbe kezd</i>
<i>дати се у бег/бекство</i>	<i>szökni kezd, szökésnek ered</i>
<i>дати се на посао</i>	<i>nekilát/hozzálát a munkához</i>
<i>дати се на науке</i>	<i>tudományba merül</i>
<i>дати се на политику</i>	<i>politikába kezd</i>
<i>дати се у трговину</i>	<i>belevág az üzletbe, üzletelni kezd</i>
<i>дати се на добро/зло</i>	<i>jóra/ rosszra fordul</i>
<i>дати се у потеру</i>	<i>hajszába kezd</i>
<i>дати се на пут</i>	<i>útra kel</i>
<i>дати се у мисли/на размишљање</i>	<i>gondolatokba merül</i>
<i>дати се у вику</i>	<i>kiabálni kezd</i>
<i>дати се у трку</i>	<i>futni kezd</i>
<i>дати се у трагање</i>	<i>nyomozásba fog</i>

У наведеним примерима уочљиво је да се ове перифразе у мађарском језику не користе са глаголом *ad*, већ се употребљавају глаголи који упућују на започињање или интензивирање радње (*indul* = кренути, *merül* = удубити се, *kezd* = почети, *hozzálát* = прихватити се, *nekilát* = започети, *bocsátkozik* = упуштати се, *fordul* = окренути се, *fog* = ухватити, држати, *kel* = кренути, *belevág* = започети).

3.1.3. Трећи тип перифраза са глаголом дати

Трећи тип перифраза с глаголом дати представљају конструкције којима се именују радње за које не постоји одговарајућа једнолексемска јединица. Многе од њих ступају у конверзиван однос с перифразама које конституише глагол *добити* (*дати отказ – добити отказ, дати прилику – добити прилику*).

Одређене перифразе из треће групе формално могу имати свој једнолексемски глагол, али са њим не ступају у синониман (комутабилан) однос, тј. значење перифразе и глагола се не подударе: док послодавац раднику може *дати отказ*, у позоришту могу *отказати* представу; наставник на тромесечју може *дати опомену* ученику, али га на часу може *опоменути* ако ремети наставу. Ова група перифраза формално има свој једнолексемски пар, али међу њима не постоји семантичко подударање: *дати опомену – опоменути, дати отказ – отказати, дати упутство – упутити, дати приредбу – приметити, дати помен – поменути*.

3.1.3.1. Перифразе са глаголом *дати* са подударним формалним и семантичким еквивалентом у мађарском језику

Уочава се различита манифестација ових перифраза у мађарском језику. Постоје конструкције које се у оба језика реализују идентично, како формално тако и семантички.

Табела 5: Перифразе са глаголом *дати* са подударним формалним и семантичким еквивалентом у мађарском језику

српски језик	мађарски еквивалент
<i>дати знак</i>	<i>jelt ad</i>
<i>дати знање</i>	<i>tudást ad</i>
<i>дати интервју</i>	<i>interjú ad vkinek</i>
<i>дати вредност</i>	<i>értéket ad vkinek, vminek</i>
<i>дати ноту</i>	<i>jegyzéket ad vkinek</i>
<i>дати печат</i>	<i>pecsétet ad, rányomja a pecsétet</i>
<i>дати попуст</i>	<i>kedvezményt ad</i>
<i>дати прилику/шансу</i>	<i>alkalmat/lehetőséget ad</i>
<i>дати повод</i>	<i>okot ad</i>
<i>дати право (некоме)</i>	<i>igazat ad vkinek</i>
<i>дати приредбу</i>	<i>előadást ad</i>
<i>дати прилог</i>	<i>hozzájárulását adja, adományoz</i>
<i>дати проценат</i>	<i>százalékot ad</i>
<i>дати разлога</i>	<i>kot ad</i>
<i>дати резултат</i>	<i>eredményt ad</i>
<i>дати решење</i>	<i>megoldást ad</i>
<i>дати уверење</i>	<i>meggyőződést ad⁹</i>
<i>дати упутство</i>	<i>utasítást ad</i>
<i>дати основ</i>	<i>alapot ad</i>

У српском, као и у мађарском језику, перифразе које припадају овој групи немају свој једнолексемски пар (или се семантички не подударају). Уочава се и различит распоред номиналног и вербалног дела: док се вербални део у српском језику налази на првом а номинални на другом месту, у мађарском језику је обрнуто па перифразе почињу номиналним, а завршавају се вербалним делом (*дати основ -alapot ad*).

⁹ Облик *meggyőződést ad* ређе се употребљава у контексту; чешћи облик је *biztosít/meggyőzvkít vmiről* (уверити некога).

3.1.3.2. Перифразе са глаголом *дати* са различитим вербалним конституентом у мађарском језику

И трећа група броји већи број перифраза које се реализују другим опционим глаголом уместо глагола *ад*.

Табела 6: Перифразе са глаголом *дати* са различитим вербалним конституентом у мађарском језику

српски језик	мађарски еквивалент
<i>дати доказ</i>	<i>bizonyítékot nyújt /bizonyít</i>
<i>дати предност</i>	<i>előnyben részesít</i>
<i>дати важност</i>	<i>fontosnak tart</i>
<i>дати исказ</i>	<i>nyilatkozatot tesz/nyilatkozik</i>
<i>дати замах</i>	<i>lendületbe hoz/lendít</i>
<i>дати првенство</i>	<i>elsőbbségben részesít</i>
<i>дати преглед</i>	<i>áttekintést nyújt</i>
<i>дати почаст</i>	<i>megadja a tiszteletet</i>
<i>да(ва)ти утисак</i>	<i>benyomást tesz, kelt</i>
<i>дати легитимитет</i>	<i>jogszerűnek talál/vél</i>
<i>дати мишљење</i>	<i>véleményt mond/véleményez</i>
<i>дати максимум</i>	<i>maximumot nyújt</i>
<i>дати одушка</i>	<i>megkönnyebbül</i>
<i>дати ослонац</i>	<i>támaszt nyújt</i>
<i>дати пример</i>	<i>példát mutat</i>
<i>дати светлост</i>	<i>fényt visz/hoz</i>
<i>дати суд</i>	<i>véleményt mond</i>
<i>дати увид</i>	<i>betekintést nyújt</i>
<i>дати укор</i>	<i>megrovásban részesít</i>
<i>дати став</i>	<i>álláspontot foglal</i>
<i>дати превагу</i>	<i>billen a mérleg nyelve/túlsúlyba jut vmivel szemben</i>

У датим примерима уочава се честа употреба глагола *nyújt* (пружати), а уместо глагола *ад* користе се још и *foglal* = садржати, заузимати, *mond* = рећи, *szerez* = стећи, набавити, *visz/hoz* = носити, *mutat* = показати, *részesít* = дати, делити, *tart* = држати, сматрати, *talál/vél* = налазити, сматрати, *tesz* = ставити, *kelt* = будити. Последњи пример у табели *datu prevaгу* реализује се или устаљеним спојем *billen a mérleg nyelve* (превагне тас ваге) или *túlsúlyba jut vmivel szemben* (однети превагу над чим).

3.1.3.3. Перифразе са глаголом *дати* са једнолексемским еквивалентом у мађарском језику

Док се у неким примерима мађарски и српски еквиваленти подударају у формалној структури или се глагол *дати* реализује другим могућностима, у одређеним примерима мађарски језик даје предност једнолексемском глаголу или је синтетични облик једино решење.

Табела 7: Перифразе са глаголом *дати* са једнолексемским еквивалентом у мађарском језику

српски језик	мађарски еквивалент
<i>дати отказ</i>	<i>felmond</i>
<i>дати израза</i>	<i>megnyilvánul</i>
<i>дати оставку</i>	<i>lemond</i>
<i>дати импулс</i>	<i>ösztönöz</i>
<i>дати отпор</i>	<i>ellenáll</i>
<i>дати сигнал</i>	<i>jelez</i>
<i>дати тумачење</i>	<i>tolmácsol</i>
<i>дати оглас</i>	<i>hirdet</i>

3.2. Перифрастични изрази са глаголом *добити* у српском и *kap* у мађарском језику

Према Тодоровићу, глагол *добити* изражава пасиван процес и упућује на субјекат који је семантички гледано пацијенс, тј. трпи радњу (Тодоровић 2022: 62).

Перифразе са глаголом *добити* најчешће се рашчлањују конструкцијом *бити + трпни глаголски придев*: *добити уверење/уверавање* (бити уверен);¹⁰ *добити позив* (бити позван); *добити подрику* (бити подржан); *добити отказ* (бити отпуштен); *добити помоћ* (бити помогнут); *добити повреду* (бити повређен); *добити ударац* (бити ударен); *добити опекотину* (бити опечен).

Постоје спојеве које не могу да се објасне конструкцијом *бити + трпни глаголски придев*, већ се исказују само наведеном перифразом: *добити пресуду* (*!*); *добити прилику* (*!*); *добити претњу* (*!*); *добити резултат* (*!*).

Неколико перифраза са глаголом *добити* објашњавају се активним глаголом. У *Речнику Матице српске* перифразе *добити премију*, *добити утакмицу* и *добити мегдан* дефинишу се на следећи начин: *добити премију* (доћи

¹⁰ Иако Тодоровић објашњава перифразу *добити уверење/уверавање* обликом *бити уверен*, значењски се пасивни облик не мора поклапати са овом перифрастичном конструкцијом.

у посед нечега надметањем); *добити утакмицу* (победити у спорту); *добити мегдан* (надјачати, савладати некога).

У овој анализи у прву групу су сврстане перифразе које се интерпретирају пасивном конструкцијом *бити+пасивни партицип*. Перифразе које се не могу интерпретирати само глаголом чине други тип перифраза, док се у трећој групи налазе перифразе објашњене активним глаголом.

1.1.1. Први тип перифраза са глаголом добити

Највећи број примера из ове групе налази свој еквивалент у мађарском језику са глаголом *kap*. Изузетак представљају перифразе *добити уверење*, који се преводи конструкцијом *meggyőződése, hogy.../meg van győződve, hogy...* (уверен је), *добити повреду*, који налази свој еквивалент у глаголу *szenved* (трпи), нпр. *sérülést szenved*, као и могућност да се конструкција *добити значај* реализује глаголом *válik* (постати), нпр. *fontossá válik*.

Табела 8: Перифразе са глаголом *добити* које се интерпретирају пасивном конструкцијом *бити + пасивни партицип* и еквиваленти у мађарском језику

српски језик	мађарски еквивалент
<i>добити уверење (бити уверен)</i>	<i>meggyőződése, hogy.../meg van győződve, hogy...</i>
<i>добити позив (бити позван)</i>	<i>meghívást kap</i>
<i>добити подршку (бити подржан)</i>	<i>támogatást kap</i>
<i>добити отказ (бити отпуштен)</i>	<i>felmondást kap</i>
<i>добити помоћ (бити помогнут)</i>	<i>segítséget kap</i>
<i>добити повреду (бити повређен)</i>	<i>sérülést szenved</i>
<i>добити подстицај (бити подстакнут)</i>	<i>serkentést/ösztönzést kap</i>
<i>добити признање (бити признат)</i>	<i>elismerést kap</i>
<i>добити ударац (бити ударен)</i>	<i>ütést kap</i>
<i>добити опекотину (бити опечен)</i>	<i>égési sebet kap</i>
<i>добити опомену (бити опоменут)</i>	<i>figyelmeztetést, intelmet, intőt kap</i>
<i>добити оцену (бити оцењен)</i>	<i>osztályzatot kap</i>
<i>добити пуномоћ/овлашћење (бити овлашћен)</i>	<i>felhatalmazást kap</i>
<i>добити савет (бити саветован)</i>	<i>tanácsot kap</i>
<i>добити укор (бити укорен)</i>	<i>megrovást, intőt, szemrehányást kap</i>
<i>добити унутство/а (бити упућен)</i>	<i>utasítást kap</i>
<i>добити задужење (бити задужен)</i>	<i>megbízatást, kötelezettséget kap</i>
<i>добити благослов (бити благословен)</i>	<i>áldást kap</i>
<i>добити љубав (бити вољен)</i>	<i>szeretetet/szerelmet kap</i>

<i>добити снагу (бити оснажен)</i>	<i>erőre kap</i> ¹¹
<i>добити значај (бити значајан)</i>	<i>jelentőséget kap/jelentőssé válik</i>
<i>добити у обраду (бити обрађен)</i>	<i>megművelésre/megmunkálásra kap</i>

1.1.2. Други тип перифраза са глаголом добити

У други тип перифраза са глаголом *добити* убројане су конструкције које немају своју једнолексемску варијанту, односно не могу да се реализују пасивном конструкцијом *бити* + *глаголски придев трпни*.

Табела 9: Перифразе са глаголом *добити* које немају пасивну конструкцију и еквиваленти у мађарском језику

српски језик	мађарски еквивалент
<i>добити пресуду</i>	<i>végzést kap</i>
<i>добити претњу</i>	<i>megfenyegetik, fenyegetést kap</i>
<i>добити могућност/шансу/прилику</i>	<i>lehetőséget kap</i>
<i>добити резултат</i>	<i>eredményt kap</i>
<i>добити дозволу</i>	<i>engedélyt kap</i>
<i>добити гаранцију</i>	<i>garanciát kap</i>
<i>добити изјаву</i>	<i>nyilatkozatot kap</i>
<i>добити место</i>	<i>helyet kap</i>
<i>добити могућност</i>	<i>lehetőséget kap</i>
<i>добити надокнаду</i>	<i>kártérítést kap</i>
<i>добити налог</i>	<i>parancsot kap</i>
<i>добити назив</i>	<i>nevet, elnevezést kap</i>
<i>добити обећање</i>	<i>igéretet kap</i>
<i>добити објашњење</i>	<i>magyarázatot kap</i>
<i>добити одговор</i>	<i>választ kap</i>
<i>добити одобрење</i>	<i>jóváhagyást kap</i>
<i>добити ослонац</i>	<i>támaszt kap</i>
<i>добити подстрек</i>	<i>ösztönzést kap</i>
<i>добити преглед</i>	<i>áttekintést kap</i>
<i>добити прилога</i>	<i>dományt kap</i>
<i>добити примедбу</i>	<i>megjegyzést kap</i>
<i>добити пристанак</i>	<i>beleegyezést kap</i>
<i>добити(непредвидиви) развој</i>	<i>(előre nem látható) fejlődésben lesz része/fejlődik</i>
<i>добити</i>	<i>pecsót kap</i>
<i>добити сагласност</i>	<i>beleegyezést kap</i>
<i>добити саопштење</i>	<i>közleményt, értesítést kap</i>

¹¹ У овом примеру именица није употребљена у акузативу са наставком -t, већ у сублативу са наставком -ге.

добити знак	<i>jelt kap</i>
добитина чување	<i>őrzésre, vigyázásra kap vkit/vmit</i>
добити на обраду	<i>megművelésre, megmunkálásra kap vmit</i>
добити на употребу	<i>használatra, felhasználásra kap vmit</i>
добити на тежини	<i>gyarapodik a súlya</i>
добити на зајам	<i>kölcsön kap vmit</i>
добити на значају	<i>jelentőséget kap vmi</i>
добити у задатак	<i>feladatául kap vmit</i>
добити у закуп	<i>bérbe/haszonbérbe kap vmit</i>
добити епilog	<i>zárszót/befejezést kap</i>
добити интензитет	<i>erősséget/intenzitást kap</i>
добити минутажу	<i>adásidőt kap</i>
добити сигнал	<i>jelt, jelzést kap</i>
добити статус	<i> státust, jogállást kap</i>
добити у посед	<i>birtokba kap vmit</i>

Посматрајући табелу јасно је да се и у овој групи највећи број перифраза преводи глаголом *kap*. Синтетичност у изражавању уочава се код неких перифраза и у овој групи: *добити претњу/megfenyegetik* (претити некоме), *добити резултат/eredményt ér el* (постићи резултат), *добити развој/fejlődik* (развијати се), док се перифраза *добити на тежини* реализује конструкцијом *gyarapodik a súlya* (умножава се/богати се на тежини/повећава му се тежина).

3.2.3. Трећи тип перифраза са глаголом добити/кап

Свега три перифразе са глаголом *добити* ексцерпирани су из *Речника Матице српске* (РМС). Док се перифраза *добити премију* преводи формом *nyeremény benrészésül* (имати удела у добитку), перифразе *добити утакмицу* и *добити мегдан* налазе своје решење у облицима *megnyeri a meccset* (освојити утакмицу) и *legyőzia csatában/győz* (победити у бици).

3. Закључак

Циљ овог истраживања било је утврђивање сличности и разлика између српског и мађарског језика на примерима перифрастичних израза са глаголима *дати/ad* и *добити/kap*. Полазни језик у истраживању био је српски језик. Испитивањем овог малог сегмента глаголских перифраза, идентификоване су подударности и разлике између ових чврстих спојева на формалном и семантичком нивоу.

И формални, али и садржински аспект, показали су одређени степен подударности, како код конструкција са глаголом *дати/ad* тако и код спојева са глаголом *добити/kap*. Већина перифраза садржи конструкције које су у

потпуности, и формално и значењски, идентичне у оба језика (*дату обавештење* = *értesítést ad*; *дату првенство* = *elsőbbiséget ad*; *дату живот* = *életet ad*; *добути помоћ* = *segítséget kap*, *добути обећање* = *ígéretet kap*; *добути печ* = *szót kap*).

Ипак, није мали број ни оних перифраза у којима се уочава неподударарење на формалном нивоу. Неподударарења на формалном плану између перифраза у два анализирана језика огледају се у непоклапању вербалног конституента: у свим групама уочени су примери који решење за глаголе *дату-добути* испољавају другим могућностима: *tesz* (стављати), *tart* (држати), *nyújt* (пружати), *kelt* (побудити), *ér el* (постићи), *szenved* (трпети). Спојеве са рефлексивном формом глагола и предлошким акузативом у мађарском језику не користе се са глаголом *ad*, већ се реализују глаголима који упућују на започињање или интензивирање радње (*indul* = кренути, *merül* = удубити се, *kezd* = почети, *hózzálát* = прихватити се, *nekilát* = започети, *bocsátkozik* = упуштати се, *fordul* = окренути се, *fog* = ухватити, држати, *kel* = кренути, *belevág* = започети).

У многим примерима уочена је и карактеристика мађарског језика да се уместо аналитичких, користе синтетичке једнолексемске форме: *hozzájárul* (дати допринос), *öszönöz* (дати импулс), *elemez* (дати анализу), *ellenáll* (дати отпор), *megfenyegetik* (добити претњу). Ипак, два примера у мађарском језику и овде чине изузетак (*дату лиценцу* = *jogosultságot ad* и *дату снагу* = *erőt ad*). Док у српском језику ове перифразе можемо исказати једнолексемски (*лиценцирати*, *оснажити*), у мађарском језику то није изводљиво.

Истраживање спроведено у овом раду, осим приказаних резултата, даје смернице за даља истраживања овог језичког феномена и открива могућности за нове анализе. Уочене подударности у структурирању и функционисању перифраза упућују на то да је у питању универзални језички феномен. Забележене разлике, које нису минималне, потврђују да перифрастичне конструкције захтевају посебну пажњу када је у питању њихова обрада у настави српског као страног/нематерњег језика, односно када се ради о њиховој лексикографској обради, веома значајној за преводилачку праксу.

ИЗВОРИ

РМС: *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, (2011). <https://archive.org/details/resnik-srpskoga-jezika-2011>.

*

Arcanum: A magyar nyelv értelmező szótára. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/>

Mazsola – a magyar igei bővítményszerkezet vizsgálata. corpus.nytud.hu/cgi-bin/mazsola/mazsola_hun.pl

Л И Т Е Р А Т У Р А

- Ајџановић, Јелена и Томаш Квока (2021). Перифрастични изрази с глаголима кретања у српском и пољском језику. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. LXIV бр.2: 185–201.
- Алановић, Миливој (2011). *Каузативност – манипулативност: од концепта ка форми*. Нови Сад: Филозофски факултет, Библиотека ТЕЗЕ Д.
- Алановић, Миливој (2013). Елементи структурне и семантичке организације глаголских перифраза. *Српски језик XVIII*: 193–212.
- Дражић, Јасмина и Јелена Ајџановић (2019). Усвајање перифрастичних конструкција у српском језику као страном. *Прилози проучавању језика* 50: 184–195.
- Звекић-Душановић, Душанка (2021). О неким аспекатским алтернацијама у српском и мађарском језику. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 64: 169–184.
- Ивановић, Јанко (2017). Глаголска перифраза са функционалним глаголом дати. У: *Савремена проучавања језика и књижевности: Зборник радова са VIII научног скупа младих филолога Србије*. Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу. 125–136.
- Ивић, Милка (1988). Још о декомпоновању предиката. *Јужнословенски филолог* XLIV:1–5.
- Радовановић, Милорад (1977). Декомпоновање предиката. На примерима из српскохрватског језика. *Јужнословенски филолог* XIII: 53–80.
- Тодоровић, Стефан Д. (2022). *Перифрастички глаголи као иманентна особина специјалних стилова савременог српског језика (докторска дисертација)*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Тополињска, Зузана (1982). Перифрастични предикатски изрази на међусловенским релацијама. *Јужнословенски филолог* XXXVIII: 35–50.

*

- Andrić, Edita (2002). *Leksikologija i morfologija mađarskog jezika*. Novi Sad: Filozofski fakultet: Odsek za hungarologiju.
- Burzan, Mirjana i Kacziba Ágnes (2016). *Srpsko-mađarski rečnik/Szerb-magyar szótár*. Novi Sad: Izdavački zavod Forum.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka (2023). Glagolske perifrize u nastavi predmeta Srpski kao nematernji jezik. *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* V: 295–306.
- Mrazović, Pavica i Zora Vukadinović (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Dobos, Csilla (2007). A funkcióigés szerkezetek mint komplex régensek. *Az Eszterházy Károly Főiskolatudományos közleményei* (Újsorozat 34. köt.).
- Hrenek, Éva (2017). A funkcióigei jelentés az ad igejelentés rendszerében. *Ösvények* 1. szám: 14–26.
- Janstyák, István (2019/4). A funkcióigés szerkezetek néhány általános kérdéséről. *Somorja: Fórum Társadalomtudományi szemle*. XXI. évfolyam: 61–91.

Mirjana Ivanović

PERIPHRASTIC EXPRESSIONS WITH THE SERBIAN VERBS
DATI 'GIVE' AND *DOBITI* 'RECEIVE' AND THEIR HUNGARIAN
EQUIVALENTS

Summary

In this paper we focus on a smaller segment of the mentioned linguistic phenomenon - the functionally used verbs *dati* 'give' and *dobiti* 'receive' in Serbian and their translation equivalents in Hungarian. The goal is to determine the inventory and peculiarities of the nominal elements with which these verbs are associated in the two languages. The initial hypothesis is that while there are numerous formal and semantic matches in observed structures, differences also exist. The aim of research is to identify semantic connections between the elements of two languages, as well as similarities and differences in their formal manifestation. The material for the research consists of examples recorded in the literature and dictionaries of Serbian. The results of the analysis will establish whether periphrastic expressions with the verbs *dati/dobiti* are more common in one language, as well as how often their Hungarian equivalents are also periphrastic expressions. Since such a comparative study has not yet been conducted in the observed languages, it is expected that it can contribute to translation and teaching practice.

KEYWORDS: contrastive analysis, periphrastic expressions, Serbian, Hungarian.

Мср Мирјана Иванковић
ОШ „Кокаи Имре”
Темерин
Србија
mirjana.ivankovic@gmail.com